

Sygn. akt II CSK 311/07

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 listopada 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Stanisław Dąbrowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Antoni Górski

SSN Dariusz Zawistowski

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Ministra Skarbu Państwa
przeciwko Przedsiębiorstwu Państwowemu P.

z siedzibą w S. oraz G. Spółce Akcyjnej z siedzibą w G.

o ustalenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 21 listopada 2007 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej G. Spółki Akcyjnej z siedzibą
w G. od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 28 grudnia 2006 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powód Skarb Państwa Minister Skarbu Państwa w Warszawie wystąpił z powództwem przeciwko P. w S. i G. Spółce Akcyjnej z siedzibą w G. o ustalenie, że umowa sprzedaży dwóch udziałów w N. Spółce z o.o. w G. zawarta między przedsiębiorstwem państwowym P., a R. (po zmianie firmy „G.”) SA w G. jest nieważna.

Sąd Okręgowy w S. wyrokiem z dnia 20 kwietnia 2006 r. oddalił powództwo. Sąd Okręgowy poczynił następujące ustalenia faktyczne. W dniu 14 maja 1998 r. na posiedzeniu rady Pracowniczej Przedsiębiorstwa Państwowego P. w S. między innymi rozpatrywana była propozycja sprzedaży sześciu udziałów w Spółce N. Dyskusja nad propozycją sprzedaży zakończyła się podjęciem przez Radę Pracowniczą uchwały wyrażającej zgodę na zbycie sześciu udziałów w Spółce N., po cenie gwarantującej opłacalność transakcji. Protokół z tego posiedzenia został przesłany do Ministerstwa Skarbu Państwa.

W dniu 14 sierpnia 1998 r. Zarząd R. Spółki Akcyjnej podjął uchwałę o zakupie przez tę Spółkę od P. dwóch udziałów w Spółce N. w cenie po 1.667.000 zł za jeden udział. W dniu 18 sierpnia 1998 r. zawarta została umowa kupna – sprzedaży tych udziałów. O zamiarze kupna udziałów zarówno przed jak i po zawarciu umowy informowani byli członkowie Rady Nadzorczej R. SA, w której zasiadał przedstawiciel Ministerstwa Skarbu Państwa. Przed sprzedażą udziałów w Spółce N., jak i po dacie sprzedaży P. zgłaszała organowi założycielskiemu zamiar dokonania innych czynności prawnych. Zamiar taki był zgłaszany na piśmie zawierającym informacje o planowanej czynności, do której załączona była uchwała Rady Pracowniczej. Minister Skarbu Państwa reagował na zawiadomienia nie tylko wtedy, kiedy się sprzeciwiał dokonaniu czynności, ale również wtedy, kiedy wyrażał na nią zgodę.

Od kilku lat udziały w kapitale zakładowym „N.” Spółki z o.o. w G. sukcesywnie były skupowane przez jednoosobową spółkę Skarbu Państwa – P. S.A. Celem tych działań, podejmowanych w ramach gospodarczej polityki państwa

było przejęcie przez Skarb Państwa kontroli nad tą Spółką z racji posiadanych przez nią terminali do przeładunku ropy naftowej i produktów naftowych transportowanych drogą morską, które mogą zapewnić alternatywne dla rosyjskiego źródło dostawy do Polski ropy naftowej.

W ocenie Sądu Okręgowego powód miał interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. Wyrażał się on potrzebą ochrony uprawnień kontrolnych powoda w stosunku do sposobu zarządu mieniem przedsiębiorstwa państwowego. Mimo istnienia po stronie powoda interesu prawnego powództwo podlegało oddaleniu. Umowa sprzedaży udziałów bez uprzedniego ubiegania się o zgodę organu założycielskiego nie jest bezwzględnie nieważna lecz tylko zawieszona są jej skutki prawne w okresie oczekiwania na decyzję organu założycielskiego. Sąd Okręgowy przyjął, że powód przez czynności dorozumiane, wyrażające się brakiem po jego stronie aż do dnia wniesienia pozwu jakiegokolwiek reakcji na sprzedaż udziałów, wyraził zgodę na zawarcie umowy ex post.

Na skutek apelacji powoda Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 28 grudnia 2006 r. zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że ustalił, iż sporna umowa jest nieważna.

Dokonując wykładni art. 46a ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych Sąd Apelacyjny uznał, że przepis ten przyznaje organowi założycielskiemu kompetencję, z której może ale nie musi skorzystać. Organ założycielski może nie wyrazić zgody na dokonanie danej czynności prawnej. Dopuszczalne jest także wyraźne oświadczenie zezwalające. Jeśli jednak organ założycielski milczy, to jest to wedle reguł konstrukcji przepisu art. 46a czynność doniosła prawnie. Konsekwencją milczenia po upływie zawitego terminu z art. 46a ustawy o przedsiębiorstwach państwowych jest wygaśnięcie uprawnień organu założycielskiego. W każdym przypadku przypisanie skutków milczenia organu założycielskiego wymaga uprzedniego ustalenia czy takie zawiadomienie zostało dokonane organowi założycielskiemu przed dokonaniem czynności prawnej.

Sąd Apelacyjny ustalił, że przed datą sprzedaży udziałów Spółki N. powód nie został zawiadomiony o zamiarze dokonania tej czynności. O dokonaniu czynności powód dowiedział się w dniu 11 czerwca 1999 r.

Zbycie przez przedsiębiorstwo państwowe udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością bez zawiadomienia o zamiarze dokonania transakcji organu założycielskiego stwarza stan bezskuteczności zawieszonyj tej czynności prawnej (art. 63 § 1 k.c.). Czynność jest ważna ale bezskuteczna. Ten stan swoistej niepewności prawnej, spowodowanej bezskutecznością zawieszonąj ustaje dopiero po odmowie wyrażenia zgody lub upływie terminu do jej udzielenia. Niewyrażenie lub odmowa zgody powoduje skutek w postaci bezwzględnej nieważności czynności ex tunc. Zgoda wyrażona po złożeniu oświadczenia ma moc wsteczną od jego daty (art. 63 § 1 zd. drugie k.c.).

Sąd Apelacyjny uznał, że na gruncie art. 63 k.c. zgoda oznacza już oświadczenie woli organu założycielskiego wyrażone w odniesieniu do dokonanej czynności prawnej. W przedmiotowym przypadku ewentualne oświadczenie woli powoda podlega wykładni z zastrzeżeniem wynikającym z treści art. 63 § 2 k.c., regulującego formę oświadczenia. Jeśli zatem dla czynności prawnej ustawa wymaga formy pisemnej ad solemnitatem (art. 180 k.h. obowiązujący w dacie dokonania czynności) to i potwierdzenie tej czynności wymaga takiej formy z tym samym rygorem. Potwierdzenie czynności prawnej w formie pisemnej nie nastąpiło.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wniosła pozwana G. S.A. W skardze kasacyjnej podniesiono zarzut naruszenia prawa materialnego: art. 63 § 2 k.c. w zw. z art. 46a ust. 1 i 1a ustawy o przedsiębiorstwach państwowych poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie tych przepisów, polegające na uznaniu, że przepis ogólny art. 63 § 2 k.c. znajdzie zastosowanie do stanu faktycznego podlegającego wyczerpującej regulacji szczególnego przepisu art. 46a ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, art. 180 k.h. poprzez niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że ma on zastosowanie do formy zgody następczej wyraźnej przez organ założycielski przedsiębiorstwa państwowego, art. 189 k.p.c. poprzez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że Skarb Państwa jako organ założycielski przedsiębiorstwa państwowego ma interes prawny w ustaleniu

ważności lub nieważności zawartej przez to przedsiębiorstwo umowy sprzedaży udziałów w spółce z o.o.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 189 k.p.c. nie jest zasadny. Interes prawny w ustaleniu (art. 189 k.p.c.) należy rozumieć szeroko (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2006 r., sygn. akt II CK 395/05). Na ogół interes prawny istnieje, gdy zachodzi potrzeba ochrony prawnej, a nie ma innej możliwości jej udzielenia, zaś powód nie miałby możliwości innego zrealizowania swoich uprawnień, określonych przez prawo pozytywne. W razie odmowy wyrażenia zgody na dokonanie czynności zbycia udziałów powód mógłby wytoczyć powództwo na podstawie art. 46B ustawy o przedsiębiorstwach państwowych. Skoro zaś nie było odmowy i przy niejasnej kwestii zawiadomienia, powództwo o ustalenie jest jedynym środkiem przysługującym powodowi jako organowi założycielskiemu przedsiębiorstwa państwowego, dlatego kwestionowania jego interesu prawnego nie można uznać za trafne.

Mimo powyższego, skardze kasacyjnej nie można odmówić trafności ze względu na naruszenie przez Sąd Apelacyjny art. 46a ust. 1 i 1a ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, art. 63 § 2 k.c. w zw. z art. 180 k.h.

Stosownie do treści art. 46 ust. 1a w zw. z ust. 1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych przedsiębiorstwo państwowe ma obowiązek zgłoszenia organowi założycielskiemu zamiaru dokonania czynności prawnej polegającej na sprzedaży przez przedsiębiorstwo akcji lub udziałów. Organ założycielski może w terminie miesiąca od dnia otrzymania zgłoszenia nie wyrazić zgody na dokonanie czynności prawnej objętej zamiarem. Jeżeli organ założycielski nie wyrazi zgody, organom przedsiębiorstwa przysługuje sprzeciw (art. 46a ust. 2), zgłaszany do organu, który wyraził sprzeciw, a jeśli go podtrzymał - do sądu (art. 63). Z kolei art. 46B stanowi, że wspomniane czynności, dokonane pomimo niewyrażenia zgody przez organ założycielski są nieważne.

Przepisy ustawy o przedsiębiorstwach państwowych nie wspominając nic o następstwach prawnych sprzedaży akcji lub udziałów, bez uprzedzenia o tym organu założycielskiego i bez uzyskania zgody na taką transakcję. Sąd Najwyższy

w uchwale z dnia 26 marca 2002 r. (III CZP 15/02, OSNC z 2003 r., nr 1, poz. 6) wyjaśnił, że skoro przepis szczególny żądanej sankcji w takiej sytuacji nie przewiduje, znajdzie tu zastosowanie norma ogólna art. 63 kodeksu cywilnego, regulująca kwestię wyrażania zgody osoby trzeciej, na dokonanie czynności prawnej oraz skutków braku takiej zgody. Na gruncie tego przepisu czynność prawa dokonana bez wymaganej przez ustawę zgody osoby trzeciej jest czynnością niezupełną w tym znaczeniu, że zamierzone przez podejmującą taką czynność stronę, skutki prawne nie powstają lecz ulegają zawieszeniu do czasu wyrażenia zgody na dokonanie czynności przez uprawnioną osobę trzecią (tak zwana bezskuteczność zawieszona). Mówiąc inaczej czynność jest ważna, ale bezskuteczna. Ten stan swoistej niepewności prawnej, spowodowanej bezskutecznością zawieszoną, ustaje dopiero po odmowie udzielenia zgody lub po upływie terminu do jej udzielenia. Odmowa zgody powoduje skutek w postaci bezwzględnej nieważności czynności *ex tunc*.

W cytowanej uchwale Sąd Najwyższy odwołując się do art. 63 k.c. rozważał następstwa prawne sprzedaży przez przedsiębiorstwo państwowe bez uprzedzenia o tym organu założycielskiego i bez uzyskania zgody na taką transakcję. Przedmiotem zainteresowania Sądu Najwyższego, który rozstrzygał przedstawione mu zagadnienie prawne, nie była kwestia dopuszczalności stosowania art. 63 § 2 k.c. regulującego formę oświadczenia o wyrażeniu zgody do następnej zgody organu założycielskiego na sprzedaż akcji lub udziałów.

Stosownie do art. 63 § 2 k.c., jeżeli do ważności czynności prawnej wymagana jest forma szczególna, oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej powinno być złożone w tej samej formie, zaś przepis art. 180 k.h. nakładał wymóg formy pisemnej *ad solemnitatem* przy zbyciu udziału wspólnika spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Podzielając stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uchwale z dnia 26 marca 2002 r., że zbycie przez przedsiębiorstwo państwowe udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością bez zawiadomienia o zamiarze dokonania transakcji organu założycielskiego, stwarza stan bezskuteczności zawieszonyj tej czynności prawnej, nie można nie zauważyć, że zgoda organu założycielskiego,

o której mowa w art. 46a ustawy o przedsiębiorstwach państwowych ma szczególny charakter. Przepis art. 63 k.c. zakłada, że zgoda wyrażana jest w obejmującym ją oświadczeniu, natomiast zgoda z art. 46a polegać może także na milczeniu, a więc niezłożeniu żadnego oświadczenia przez organ założycielski w terminie miesiąca od dnia otrzymania zgłoszenia o zamiarze dokonania czynności.

Skoro zgoda może się wyrażać w niezłożeniu oświadczenia, to stosowanie art. 63 § 2 k.c., odnoszącego się do formy oświadczenia w ogóle nie może wchodzić w grę. Termin określony w art. 46a ustawy o przedsiębiorstwach państwowych jest niezależny od tego czy zgłoszenie o zamiarze sprzedaży udziałów organ założycielski otrzymał przed czy po transakcji. Termin ten trwa jeden miesiąc. W tym tylko okresie organ założycielski może, wykonując swoje funkcje nadzorcze, nie wyrazić zgody na dokonaną czynność prawną. Jeżeli w tym okresie nie złoży oświadczenia o odmowie wyrażenia zgody jest to równoznaczne ze zgodą.

Z powyższych względów na mocy art. 398¹⁵ k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku.